Thomas H. MCGLASHAN, Christopher J. KEATS

MARK

(prevod 5. poglavja iz knjige istih avtorjev, Schizophrenia: Treatment Process and Outcome. Washington: American Psyhiatric Press, 1989: 71 - 87. Prevedla Jasna Solarovič in Miran Možina.)

Mark Jones je prišel v Chestnut Lodge, ko je imel šestindvajset let. Končal je vojaški kolidž, vendar je bil že štirikrat v psihiatrični bolnici predno je prišel v Chestnut Lodge. Markova mama je povedala, da se je njegova bolezen začela pred štirimi leti, ko je vsakemu družinskemu članu dal dvajset dolarjev kot božično darilo. To je bila zanj neobičajna darežljivost in je pomenila spremembo v njegovem vedenju. Od takrat ni bil več tak kot prej.

Istočasno je Mark delal za očeta kot električni inženir v družinski trgovini s stroji. Vse je bilo v redu, dokler Markov brat po povratku iz vojne ni dobil boljšega delovnega mesta v trgovini kot Mark. Mark je izgubil interes za delo. Ostajal je v postelji, postal razdražljiv in zahteven, stalno je mislil na seks. Obseden z ženskami je vprašal svojo mamo: »Kaj bi naredila, če bi te neko dekle zavrnilo?« Nato se je začel odpravljati na dolge vožnje z avtomobilom po deželi brez cilja. Pogosto je v spremstvu mlajših bratov ali sester vozil skrajno hitro.

Nekega dne je Mark z avtomobilom izginil in ga ni bilo cel teden. Nenadoma so družino po telefonu obvestili iz bolnice v drugi državi. Mark se je z avtom zaletel v kamion. Voznik kamiona je povedal, da je Markov avto zanašalo iz ene strani ceste na drugo (čeprav ni užival alkohola).

Ko si je Mark dovolj opomogel, so ga poslali domov, vendar se je njegovo vedenje še poslabšalo. Doma je na bizaren način začel zlagati stvari, nabiral je rože in jih metal v poštne nabiralnike po ulici. Bil je tako zmeden, da ga je njegova družina odpeljala v lokalno psihiatrično bolnico.

Ob sprejemu je bil čudno oblečen. Ob vstopanju in odhajanju iz sobe je salutiral. Pri govorjenju je okleval, odgovori na vprašanja so bili čudni ali absurdni. V svojo bolezen ni imel uvida, sposobnost presoje je bila zmanjšana. Na Rorschachovem testu je dajal nelogične in neobičajne odgovore, ki so bili v skladu z diagnozo katatona shizofrenska reakcija. Po šestindvajsetih elektrošokih, triintridesetih insulinskih komah in po »precej« psihoterapije je prišlo le do majhnega izboljšanja. Mark ni vstajal iz postelje, ni jedel, ni odprl oči in ni govoril, včasih pa je bil nemiren in napadalen.

Družini so svetovali, da potrebuje dolgotrajno hospitalizacijo daleč stran od doma in tako so Marka premestili v drugo psihiatrično bolnico, kjer je dobil devetinsedemdeset insulinskih kom in petnajst elektrošokov. Bral je časopise in gledal televizijo, vendar se je ob odpustu pet mesecev po sprejemu njegovo stanje le malo spremenilo. Ni se držal priporočila, naj nadaljuje z ambulantnim zdravljenjem. Mark je živel s svojo družino, vendar se ni vrnil na delo. Njegova osebnost se je postopno spremenila; postal je sovražen do mlajše sestre in vedno bolj nemiren. Neke noči je ob dveh zjutraj poklical taksi in se pustil peljati na več mest. Ko je voznik taksija odkril, da nima denarja, je Marka odpeljal na policijsko postajo. Tam niso mogli spregledati Markove psihiatrične bolezni in

tako se je vrnil v bolnico. Govoril je brez veze in nelogično. Njegovo čustvovanje je bilo neustrezno in imel je slušne halucinacije. Povedal je, da ga opazujejo Rusi. Vznemirjal ga je seks. Menil je, da so ga sestre v prejšnjih bolnicah spolno zapeljevale. V naslednjih treh mesecih je dobil šestindvajset elektroškov. Kljub postopnemu izboljšanju Mark ni pokazal normalnega interesa za svojo okolico. Veliko napora je bilo potrebno, da so ga vključili v razne aktivnosti; večinoma se je zapiral sam vase. Hospitalizacije je bilo konec, ko se Mark po izletu s svojo družino ni hotel več vrniti na oddelek.

Doma je bil Mark najprej sodelujoč, nato pa se je spet začel upirati. Mati ga je večkrat najavila za ponovni sprejem v bolnico, vendar se Mark tja ni hotel vrniti in družina ni hotela uporabiti silo. Tisto poletje je živel pri poročeni sestri in na univerzi se je vključil v tečaj geologije. Ko se je začel v razredu brez pravega razloga glasno smejati so ga poslali k psihiatru.Tako je prišlo do četrte hospitalizacije, o kateri ni ostalo nič zabeleženega. Najbrž pa ni prišlo do kakšnega izboljšanja, saj so ga po nekaj mesecih poslali v Chestnut Lodge.

Markova družina je bila velika. Vsi otroci so se rodili doma. Gospa Jones se je med nosečnostmi odlično počutila in porodi so bili lahki. V času Markovega sprejema v Chestnut Lodge je bila najstarejša Frances stara devetindvajset let. Bila je poročena in je imela eno hčerko. Ime je dobila po očetovem bratu dvojčku Franku. Bertrand, star osemindvajset let, diplomirani električni inženir, poročen, z enim otrokom je bil očetov soimenjak. Mark, star šestindvajset let, je bil naslednji, sledili so še Sylvia, Beatrice, Jan (sin), Paul, Gloria, Jill in Reginald. Vsem je šlo dobro, razen Paulu, staremu dvajset let, ki je bil še vedno v srednji šoli. Mati ga je opisala kot »najzanimivejšega«. Nikomur se ni zdelo, da bi potreboval psihiatrično svetovanje.

Stric po materini strani se je v psihiatrični bolnici zdravil zaradi duševne bolezni, ki ni dobila diagnoze (Veterans Administration hospital). Ko je okreval, je živel s sorodniki svoje žene na severu in mu je šlo dobro. Stari oče po očetovi strani je bil alkoholik. Nihče drug v družini ni imel psihiatričnih bolezni.

Markov oče je bil izumitelj, ki je kasneje postal tovarnar. Ni končal srednje šole, vendar je dajal velik pomen šolanju svojih otrok, s katerimi je bil zelo strog. Bertrand je bil edini, s katerim se ni skoraj stalno kregal.

Mati je bila zelo potrpežljiva. Čeprav je bila polno zaposlena z gospodinjstvom in skrbjo za otroke, je bila v vsakem pogledu stalno na razpolago svojemu možu. Naučila se je tipkati in opravljala zanj pisarniške posle. Polna hiša je bila hrupna in neurejena, kar je bil eden od razlogov, da je oče tako pogosto uhajal v tovarno. Po rojstvu petega otroka sta Markova starša odšla k zdravniku, da bi se pogovorila o kontracepciji. Nista se napovedala, zato sta morala čakati. Po nekaj urah sta obupala in se odločila, da bosta imela toliko otrok, kolikor jih bo prišlo.

Mamina sestra Georgia Fay, ki je pravkar končala ekonomijo, se je vselila v družinsko hišo in delala za Markovega očeta v pisarni. Prevzela je pisarniška dela gospe Jones in »se vselila« še na druge načine. Zdaj je gospodična Fay ostajala še pozno po koncu delovnega časa, potem, ko so že vsi odšli iz prodajalne. To je vzbudilo sumničenja celo pri duhovniku.

Tisto noč, ko se je rodil Mark, je bil gospod Jones za nekaj tednov na poslovnem potovanju. Po dolgi vožnji domov je zaspal. Ko se je začel porod, ga gospa Jones ni mogla zbuditi. Končno ji je le uspelo in zdrvel je po zdravnika. Porod je potekal brez težav. Mark je bil lep dojenček. Dojila ga je dva ali tri mesece, nato pa je pil iz stekleničke. Pogosto je jokal in ni imel apetita. Mati je poskušala, da bi pil mleko, v katerega je primešala surovo jajce. Skrbelo jo je v zvezi z njegovim hranjenjem, dokler ni bil star tri leta. Takrat se je vdala, saj se ji je zdelo, da njene skrbi nimajo dobrega učinka. Mark

se je normalno razvijal, razen da so mu zobje počasi rastli. Mati se ni spominjala, kako se je odzival na rojstva sorojencev in kako se je navajal nanje. Ko se je leta kasneje spominjal teh časov, je Mark napisal: »Svoja zgodnja leta sem preživel s hišno pomočnico Rose. Zabavala nas je z otroškimi igrami. Sedeli smo pri prednjih oknih majhne bele hiše in gledali, kako mimo vozijo avtomobili.«

Ko je shodil, je Marka podrl avto in utrpel je lažjo poškodbo glave. Mati se je še posebej spominjala scene, ki jo je oče uprizoril z voznico tega avtomobila. Mark pa se je tega dogodka spominjal takole: »Kmalu po rojstvu sestre Sylvie me je zadel avtomobil pred našo hišo. Spomnim se, kako sem okrvavljen obležal. Očitno je bilo, da nisem bil huje poškodovan in nedvomno voznica avtomobila ni bila kriva, saj sem skočil izza zaparkiranega avtomobila.« Mark je povezal nesrečo s časom, ko se je rodila sestra. Ni se spomnil tistega, česar se je zelo dobro spomnila mama, da je namreč oče za nesrečo krivil voznico. V Markovem spominu je bila krivda njegova, saj je skočil v promet. To prevzemanje krivde nase bi lahko bil Markov način razreševanja nesoglasij med staršema, ki jih je zaznaval. Zelo je bil občutljiv na njune prepire; ko sta se enkrat začela zelo glasno prepirati, je vrgel čevelj po stopnicah.

Mark je prebolel oslovski kašelj in ošpice. Pri šestih letih si je zlomil roko, do razlitja slepiča pa je prišlo pri dvanajstih letih. Vnetje slepiča se je tiho priplazilo. Prva je opazila Markovo bledico ženska, ki je pomagala pospravljati hišo. Oče ga je hitro odpeljal v bolnico in je gledal operacijo. Po operaciji pa zaradi pritiskov na delovnem mestu Marka ni mogel več obiskati, čeprav je še teden dni ostal v bolnici.

Vsi otroci so hodili v isto osnovno in srednjo šolo. Marku je šlo v šoli dobro, le pri nemščini je v desetem razredu skoraj padel. Učitelj nemščine je odkril, da Marka zelo zaposluje projekt vzgajanja piščancev na dvorišču. Za veliko noč mu je mama dala tri majhne piščančke. Ko so zrasli, jih je prodal in zaslužil denar za novih sto piščancev, ki jih je najprej imel v kopalnici, ker ni bilo drugega prostora. Ves svoj čas je porabil za gradnjo hišic in kletk za piščance. Učitelj nemščine je pokazal pozitiven interes in podporo temu projektu in Markove ocene so se takoj popravile. Mark je bil tudi zelo dober v plavanju. Pri drugih športih pa ne, najbrž zato, ker je nosil debela očala. Ni imel bližnjih prijateljev in nikoli ni šel na zmenke s puncami. Oče sinovom ni dovolil, da bi hodili na plese v rekreacijsko središče na drugi strani ceste. Ni se ukvarjal s spolno vzgojo otrok ali s katerimi drugimi njihovimi interesi, saj je bil preveč zaposlen s svojim delom. Mark se je vpisal na vojaški kolidž in šlo mu je dobro. O njegovih letih na kolidžu je ostalo malo informacij.

Markova bolezen se je začela zahrbtno. Šele kasneje je povedal, da je že v otroštvu imel blodnje: »Oče je veliko časa delal, ko smo se igrali. V družinskem podjetju so načrtovali in izdelovali stroje. Spomnim se tobačnega stroja, s katerim sva z bratom izdelovala lastne cigarete. Moj odnos do očeta je bil spoštljiv, z malo bližine. V tem času sem preko cerkve razvil spoštovanje do Jezusa Kristusa in kasneje sem z njim želel tekmovati v odpravljanju vojn in ohranjanju miru. K temu cilju so me navdihnile želje dveh žensk. Njuni imeni sem pozabil. Naslednja želja je bila, da bi postal pomemben tovarnar.«

Motnje mišljenja so se že pokazale. Glede na Markovo retrospektivno pripoved so nastopile še pred selitvijo v hišo, kjer je gojil piščance (torej pred desetim razredom): »Ko smo živeli na četrti aveniji, sem tudi razmišljal o atomski bombi ali neki bombi, s katero bi lahko en človek grozil milijonom ljudi in jih na ta način nadziral. Odločil sem se, da bom prekosil največjega človeka na tem svetu ali da bom celo največji v univerzumu *nedvomno kot nasprotnik nekomu drugemu* (poudarek je dodan), ki se je odločil, da bo drugo človeško bitje v univerzumu. Nadzor nad atomsko bombo ne bi

prinesel nadzora nad svetom, saj bi z uničenjem drugih uničil tudi sebe. Odločil sem se, da bom v prizadevanju za mir tekmoval s Kristusom, ki se bo znova vrnil na zemljo, in z drugimi religijami, *s sestrami in brati kot pomočniki* (poudarek je dodan). Potem naj bi uspel doseči mir na svetu, tako da bi ustvaril en svet, potem pa bi vzpostavil vladajočo moč za svet in univerzum.«

Poudarjene besede naj bi opozorile na to, da je imel Mark opraviti s konfliktom s svojim očetom in sorojenci. Za razrešitev tega konflikta je razvil pananoidno, grandiozno konstrukcijo dolgo preden so se pojavili odkriti znaki bolezni.

Mark je začel delati za očeta poleti v svojem dvaindvajsetem letu. Bertrand je že bil pri vojakih. Tudi Mark naj bi odšel k vojakom po kolidžu, vendar je njegov oče zahteval odlog služenja. Mati se ni natančno spominjala, če je z Markom o tem kdaj govoril ali da bi Mark lahko izrazil, kaj doživlja v zvezi s tem. Večkrat je slišala, kako se je Mark pritoževal nad tem, da oče vodi njegovo življenje. Oče je to videl iz drugačne perspektive. V času šolanja na vojaškem kolidžu so Marka zavrnili na naborni komisiji zaradi slabega vida. Po končanem šolanju na kolidžu ga je naborna komisija klasificirala kot 1–A. Oče je bil zaradi tega besen. Njegov sin je bil častnik in če so ga zavrnili zaradi njegovih oči, potem po njegovem mnenju tudi kot privatnik ni bil sposoben. Oče je vzdignil toliko prahu v zvezi z odločitvijo naborne komisije, da so končno popustili in dali Marku status 4-R. Čeprav je bil oče prepričan, da Mark ni vedel za to njegovo intervencijo, pa je bil Mark tisti, ki je očeta opozoril na to, da so ga klasificirali kot 1-A. Mark je izgleda pričakoval, da bo v zvezi s tem oče nekaj naredil.

Sam Mark je povedal: »Brata so vpoklicali v vojsko zaradi korejske vojne, jaz pa sem pomagal očetu pri njegovem delu. Sodeloval sem pri nameščanju nove proizvodne linije. Postavili smo nove stroje, da bi razširili proizvodnjo za vojne potrebe. Glavno naročilo, ki smo ga dobili, je bila izdelava 40.000 obročkov za vojsko. To so bili deli za top. Moja naloga je bila, da omogočim to proizvodnjo. Tako sem kupil polavtomatski stroj, ki je izdeloval te dele. Kasneje se je brat vrnil iz vojske. Ker je bilo naročil iz vojske vse manj, sem imel vse manj dela in tako sem si vzel prosto. Rekli so mi, da sem v tem času zbolel.« Mark se je tu očitno izognil opisu težkih občutkov, ki jih je vzbudil Bertrandov povratek domov. Zanikanje je očitno služilo kot pomembni obrambni mehanizem in je bil značilen za Markovo simptomatologijo, ko je bil v Chestnut Lodgeu.

Ob sprejemu v Chestnut Lodge je bil Mark star šestindvajset let. Bil je prezgodaj osivel, srednje visok, z zmerno prekomerno težo in izrazito kratkoviden. Ni hotel izstopiti iz avtomobila. Rekel je, da hoče videti svojo sestro, ki je živela v bližnjem mestu, da bi se z njo pogovoril. Markovo prtljago je v bolnico prinesel brat Bertrand in so ga najprej zamenjali za pacienta. Tudi on je bil neodločen in sramežljiv. Sprejemni psihiater dr. Thomas Ricardo je odšel k avtu, da bi se pogovoril z Markom in glede na njegov odpor mu je dovolil, da gre k sestri. Vožnja k sestri in nazaj je trajala eno uro in potem se je Mark strinjal s sprejemom.

Teden dni kasneje je dr. Judith Williams izvedla rutinsko psihološko testiranje. Mark je zahteval, naj medicinski tehnik ostane z njim v sobi. Dr. Williams je opazila, da ga je strah. Med testiranjem je govoril s komaj slišnim glasom. Spontano ni povedal skoraj ničesar, odgovarjal je le na vprašanja, vendar je naredil vse, kar mu je naročila. Na inteligenčnem testu je pokazal normalne rezultate. Čeprav je bil verbalni IQ nižji zaradi težav z abstraktnimi koncepti, koncentracijo in pozornostjo, je bil celotni rezultat višji. Rezultati projektivnega testa so bili po mnenju dr. Williamsove tipični za shizofrenski proces pananoidnega tipa. Mark je bil vase potegnjen, apatičen in depresiven. Dr. Williamsova je menila, da lahko funkcionira v resničnem svetu samo z izjemnim naporom. Med testiranjem je bil negotov in se je osredotočal na nebistvene stvari. Nje-

govi odgovori so kazali, da ga je strah, da bi drugi zvedeli sramotne stvari o njem, za katere bi lahko bil kaznovan. Dr. Williamsova je menila, da je v svojem prizadevanju po obvladovanju lastne anksioznosti in strahov pred dezintegracijo tako zelo omejil svoj duševni horizont, da ni bil sposoben odgovarjati na kompleksne socialne situacije. Glede prognoze je bila previdna. Menila je, da se je Markova bolezen razvila do takega obsega, da bo zdravljenje dolgo in težko.

Tega se je ob prvem srečanju zavedal tudi dr. Gregory Norton, ki so ga Marku dodelili za terapevta. »Moj glavni vtis o njem je bil, da se me zelo boji,« je rekel dr. Norton. »Bil je zelo neodločen. Molče je stal na pragu in ko je končno vstopil, je rabil veliko časa, da se je usedel. Izgledal je plah in vznemirjen. Nikoli ni dokončal stavka in na prvih srečanjih je tudi redko katerega začel.« Delal je grimase in se hihital. Ni se mogel odločiti ali naj stoji ali sedi, ali naj se sreča z dr. Nortonom v njegovi sobi ali v svoji sobi ali na oddelčnem hodniku. Na polico v svoji sobi je postavil novo, nerabljeno enciklopedijo. Imel je tudi kamero, ki jo je pokazal dr. Nortonu. Očitno je laže govoril o svoji kameri kot o čem drugem. Njegov govor ni bil bizaren, vendar poln prekinitev, kot da bi v duhu odjadral nekam drugam ali kot da bi mu bilo pri govorjenju nerodno.

Medicinski tehnik Don Brett, ki so ga na začetku dodelili Marku, je bil prvi, s katerim je Mark postal bolj odprt. Mark je postal tako odvisen od Dona, da ni hotel nikamor brez njega. To je bilo zelo presenetljivo, saj je bil drugače tako umaknjen. To je vzbudilo tudi določen optimizem, da bi se Mark lahko bolj navezal tudi na dr. Nortona, če se je tako navezal na Don Bretta.

Dejansko je bil nekaj časa Don Brett edini človek, s katerim je Mark na zdravljenju govoril. Tako so bili vsi precej zaskrbljeni, ko so Marka po dveh mesecih premestili na enoto, kjer Brett ni delal. Presenetljivo pa to ni imelo slabega učinka: Markova negovanost, obleka in struktura stavkov, vse to se je popravilo. Začel je spraševati o bolnišničnih pravilih in v stikih z dr. Nortonom ni bil več sramežljiv. Teh sprememb nihče ni pričakoval. Izgledalo je, da je ključ v tem, da je bil tudi dr. Norton v bolnici nov, saj je pravkar prišel iz Irske. Dejansko na prvem srečanju niti Mark niti dr. Norton nista razumela dialektov, ki sta jih govorila. Pokazalo se je, da je prav to, da je bil dr. Norton novinec, omogočilo Marku, da se ni čutil v podrejeni vlogi, ampak je namesto tega prevzel vlogo mentorja. Markova potegnjenost vase ni minila takoj, toda ko je enkrat začel govoriti, je v glavnem dajal nasvete dr. Nortonu o ameriških običajih. Za pričakovati je bilo, da se Mark bolje počuti, če daje pomoč, kot če jo sprejema. Enakopravnost je zanj pomenila boj, vendar je pomagalo tudi srečno naključje: ko ju je enkrat ujelo slabo vreme, sta drug drugemu pomagala iz snežnega zameta.

Nekaj mesecev po sprejemu je Mark svetoval dr. Nortonu, kakšen ameriški avto naj si kupi. To ga je spodbudilo, da je razmišljal o vlakih, letalih in komunikacijskih sredstvih kot so telefoni in radijski sprejemniki. Govoril je o cestah v Ameriki in povedal, da bi bilo dobro, če bi med Ameriko in Evropo zgradili most. Dr. Norton je na to odgovoril, da onadva tak most že poskušata zgraditi v tej sobi. Mark se je strinjal.

Dr. Charles Peabody, ki je supervidiral delo dr. Nortona z Markom, je bil presenečen nad takim začetkom. Ko so se pogovarjali o Markovem zdravljenju na strokovnem timu, je rekel, da je dr. Norton sprejemal Markovo pomoč z dejansko hvaležnostjo, kar je Marku dalo status koristne osebe. Dr. Peabody je poudaril, da je dr. Norton pokazal interes za vse, s čimer je Mark prišel na terapevtska srečanja. Temu je dal prednost in se ni kot pijanec plota držal raziskovanja osebne zgodovine ali problemov. Če je Mark imel kakšno praktično težavo, mu je dr. Norton poskušal takoj pomagati. Dr. Peabody je menil, da je to bilo dobro, vendar je dodal še opozorilo: če se prehitro najde rešitev za problem, se zamudi priložnost za raziskovanje tega, kako je do problema prišlo ali za

raziskovanje Markovih občutkov v zvezi s problemom. Dr. Peabody je menil, da Mark običajno požre svojo zamero in bi rabil priložnost, da bi izrazil svojo jezo.

Vodja psihoterapevtske dejavnosti dr. Nathan Beasely se je strinjal. Je pa poudaril, da je dober odnos, ki ga je dr. Norton razvil z Markom, temelj za izražanje negativnih čustev in da bo zato to šlo tudi lažje. Dr. Beasely je podprl ta pristop še iz drugega razloga. »Mislim, da se ne zavedamo dovolj, kako je lahko zamuda med idejo in akcijo, kakor običajno analiza poteka, ponavljanje nečesa, kar se dogaja v družinah pacientov,« je rekel. »V veliki meri se anksioznost razvije, ko se problemi med družinskimi člani ne rešijo. Pacienti, kot je Mark, poskušajo to razrešiti s pomočjo določenega psihotičnega mehanizma. Tako so lahko sprejeti tudi v bolnico, kjer pogosto vedno znova čutijo, da se jih je družina znebila in zato trpijo. Name je naredila velik vtis koristnost hitre akcije, da bi morda spremenili to sliko.«

Ko so se pogovarjali o možnosti, da bi v nadaljevanju zdravljenja Mark izrazil svojo jezo, so se člani strokovnega tima spraševali, če je to v preteklosti onemogočilo terapevtsko napredovanje ali prekinilo zdravljenje. »Stvari bodo morda še nekaj časa šle dobro, vendar se sprašujem, kaj se bo zgodilo, ko bo postal nezadovoljen?« je vprašal dr. Beasely. »Zakaj je Mark zapustil druge bolnice? Zato ker so končali z zdravljenjem ali ker je postal nezadovoljen in je prekinil z zdravljenjem?«

»Menim, da so ga do zdaj zdravili z organskim pristopom,« je rekel dr. Norton. »Smatrali so, da se Mark ne odziva na psihoterapijo, tako da so ga odpustili iz bolnice, ko so končali z organskim zdravljenjem.«

»Imam še eno idejo,« je rekel dr. Peabody. »Ko je imel Mark težave v tovarni, se je umaknil domov in vsakokrat, ko je zapustil eno od bolnic, se je vrnil domov. Morda njegova mati ni bila nezadovoljna, da se je Mark vrnil k njej domov, saj je svoje zadovoljstvo v glavnem črpala iz svoje materinske vloge. Morda v tem smislu obstaja sekundarna korist od bolezni.«

Člani strokovnega tima so tudi menili: če mati potrebuje Markovo odvisnost, potem bi morala socialna služba pomagati, da bi z njim razvila bolj zrel odnos. Zadnje vprašanje, o katerem so razpravljali na timu, je bilo, da Markovi starši kljub dobremu materialnemu stanju ne bodo mogli plačati dolge hospitalizacije. Zato bo morda potrebno z Markom delati ambulantno.

Osem mesecev po začetku zdravljenja so se na drugem sestanku strokovnega tima pogovarjali o Markovih ponavljajočih se stanjih zmedenosti, ki so se pojavljala med obdobji boljšega funkcioniranja. Zmedenost je bila prehodna. Večji del časa je bil Mark v družbi živahen, zabaven in prijeten. Začel je z izhodi v mesto, večkrat v spremljavi praktikantov. Dr. Nortona je spraševal o možnosti študija. Še posebej ga je zanimalo, če bi se lahko vključil v dopisni tečaj za inženirja aeronautike. Zatem je nastopila prva faza zmedenosti, ki je trajala okoli deset dni. Postal je neodločen in povlekel se je vase, kot se je dogajalo ob sprejemu. Podobno kot takrat se je z dr. Nortonom pogovarjal o kameri. Kamera mu je pomagala tudi pri vzdrževanju drugih socialnih stikov: fotografiral je osebje in jim poklanjal slike. Ko je faza zmedenosti minila, je začel po bolnici prodajati japonske vžigalnike za cigarete in se spet posvetil študiju. Dr. Nortonu je govoril, kaj se je naučil o vplinjačih. Šel je na izlete s kolesi s praktikanti. Medicinska sestra, ki jo je imel najraje, je hodila z nekim moškim in Mark se je bal, da bi ta lahko postal ljubosumen. Ko je odšla, je pri Marku spet nastopila faza zmedenosti. Tokrat se je uspel rešiti iz zmede s pomočjo vloge, ki jo je imel pri dramski predstavi pacientov, kjer je skrbel za razsvetljavo. Delal je tudi na izmene v bolnišničnem kiosku kot prodajalec. Kmalu zatem pa je spet postal zmeden. Dr. Norton je po naključju pozabil na terapevtsko seanso. Istega dne popoldne je srečal Marka, ki je bil zmeden in osupel. Pet dni kasneje si

je Mark opomogel.

Naslednjič je postal zmeden, ko so ga obiskali starši, vendar so bili tokrat vsi zmedeni, tudi osebje, saj so se med obiskom razkrile nekatere stvari. Osebje je bilo npr. presenečeno, ko so izvedeli, da je imel Mark dostop do denarja, za katerega ni nihče vedel. Tako je za svojo najljubšo praktikantko kupil zaročni prstan in še bolj nenavadno, na bližnje letališče je hodil na ure letenja. Dr. Ricardo je bil presenečen, ko je ugotovil, da o tem ni vedel ničesar. Marku je povedal, da zaroka v tem času ni možna in naj prstan odda v sef za dragocenosti. Prav tako naj odloži svoje ure letenja. Edina stvar, za katero je dr. Ricardo vedel, je bila, da je Mark kupil avto in da ga je na novo pobarval. Odkod izvira Markov denar, ni vedel nihče.

Dr. Norton je ostajal v temi, kar se tiče Markove preteklosti, družine in drugih osebnih vprašanj, čeprav je Mark občasno omenjal, kako je oče popolnoma vpet v posle. Mark je povedal, da denarja niso dali njemu, ampak bratu, ki naj bi prišel do dovoljenja za pilotiranje. In govoril je o Gloriji, sestri, ki jo je obiskal pred sprejemom. Redno je s kolesom prevozil okoli sedemdeset kilometrov, da bi jo obiskal (krožna vožnja).

Kadarkoli je dr. Norton odkril kakšne transferne pojave in kadarkoli je povezal dogajanje med seboj in Markom s tistim, kar je malega vedel o Markovih preteklih izkušnjah, je bil razočaran. Čeprav se je Mark z dr. Nortonom pogosto »strinjal«, ni nikoli dodal nobene asociacije, da bi potrdil katerokoli interpretacijo dr. Nortona. Tako se je dr. Norton nehal truditi v ortodoksni smeri in se je namesto tega vozil z Markom po deželi. Dr. Norton je spoznal okolišnje področje, Marku pa se je stanje izboljšalo. Njuno srečevanje je dajalo zadovoljive rezultate. Potrjevalo je dr. Nortonovo prepričanje o pomembnosti identifikacije v zdravljenju. Mark je prevzel nekaj terapevtovih drž in posebnosti v govoru. Tako se je dr. Norton zabaval, ko je poslušal Markovo južnjaško različico irskega dialekta. Ko se je dr. Norton učil voziti po Ameriki, se je Mark učil letati, čeprav tega dr. Norton takrat ni vedel. In ko se je kasneje dr. Norton zanimal za nakup hiše, se je Mark vključil v tečaj za prodajanje nepremičnin. Neposredno pred dr. Nortonovimi poletnimi počitnicami je Mark govoril o tem, kako bi kupil vikend ob morju in o jahtah in drugih stvareh povezanih s počitnicami. In ko se je kasneje začel bolj specifično zavedati lastnih čustev v odnosu, je rekel, da se bo počutil osamljenega, ko bo dr. Norton odšel.

Kakršnikoli so že bili razlogi, je bil Mark vse boljši. Postal je vodja kioska, nadzoroval je druge delavce in skrbel za inventuro. Čim pa se je dr. Norton vrnil iz počitnic, je spet nastopila faza zmedenosti. Mark jo je pripisal stresu v zvezi z delom v kiosku. Dr. Peabody je povedal dr. Nortonu, kaj si misli o tem: pri Marku je prišlo do zmedenosti, ko bi rabil pomoč, vendar ni mogel prositi zanjo. Tokrat je Marku uspelo, da je bil direkten. Vprašal je, kako bi si lahko olajšal svoje delo v kiosku. Hotel je odpreti novo prodajalno in zaposliti še več ljudi. Ker je morda tokrat Mark iskal pomoč, je njegova zmedenost izzvenela hitreje kot prej.

V nadaljevanju je dr. Peabody omenil, da je morda zmedenost Markova obramba pred zavedanjem lastne potrebe po navezanosti na dr. Nortona. Seveda bi lahko vrnitev dr. Nortona iz počitnic povečala potrebo po obrambi in Markova potreba po poroki s praktikantko, ki jo je poznal le površinsko, se je dalo razumeti kot odgovor na konflikt v zvezi z navezanostjo na terapevta. Dr. Peabody se je spraševal, če je izvor Markove zmedenosti v različnih vzorcih njegovih staršev. Markov oče je bil sposoben, samorastnik, agresiven, medtem ko je bila mati prav nasprotno. Pri Marku je iskala bližino, ki je ni dobila v zakonu, kar je lahko povečevalo njegovo zmedo. Mark se je počutil najbolj varen v okolju z jasnimi mejami, kot je bil vojaški kolidž ali Chestnut Lodge, ki ga je s pomočjo jasnih pravil vodil dr. Ricardo, ki je rekel ne poročnim prstanom in

letalom.

Na vse je naredila močan vtis Markova sposobnost za ohranjanje skrivnosti in neskladnost v določenem delu njegovega vedenja. Po eni strani je pogosto prihajal k dr. Nortonu precej zmeden, vznemirjen, ni zmogel komunicirati ali funkcionirati. Po drugi strani pa se je učil letati z letalom in dobival visoke ocene na tečaju za trgovanje z nepremičninami. Zaradi napredka v zdravljenju so mu ob koncu leta dovolili premestitev v dnevno bolnico. Najel je stanovanje v bližini bolnice in celo zimo uspešno trdo delal. Obdržal je službo v kiosku in si resno prizadeval za krepitev socialnih stikov. Ko se je odselil iz bolnice, je s pomočjo dveh pacientk organiziral zabavo.

Spomladi je Mark postal nezadovoljen z delom v kiosku in je začel govoriti o tem, da bo poiskal drugo delo. Čeprav je v bolnici preživel manj časa, je ostal aktiven. V mestu se je včlanil v novi plavalni klub in od vrat do vrat delal reklamo, da bi povečal članstvo klubu. Včlanil se je tudi v lokostrelski klub. Kljub vsem tem aktivnostim pa je Mark postal bolj zaprt vase. Nekega dne mu je puščica ušla v grmovje. Ko jo je iskal, se je nabodel na zelo strupen bršljan. Zaradi otekline, ki je nastala, ni hotel, da bi ga kdo videl. Dr. Norton ga je poklical domov in odkril, da Mark noče priti na srečanje v bolnico in tudi ni hotel iti ven po hrano. Oteklina se je pozdravila, vendar za ceno dolge izolacije. Morda je zaradi tega Mark spet iskal več stika s svojo družino. Na Zahvalni dan tistega leta (drugi od njegovega sprejema) se je prvič odpravil domov. Nato je hodil domov vsakih nekaj tednov.

Medtem se je dr. Norton nehal voziti z Markom po deželi in je vztrajal na srečanjih v svoji ordinaciji. Dr. Norton je povedal Marku, da so bile skupne vožnje prijetne, vendar ne posebno produktivne. Mark se je strinjal in povedal dr. Nortonu, da so bile tudi njemu vožnje všeč, vendar je čutil, da nekaj manjka. Kot so napovedali dr. Norton in njegovi kolegi na strokovnih timih, je manjkalo izražanje občutkov jeze. Mark jih je doživljal, odkar je bil sprejet. Na začetku je bila jeza odgovor na strahove, da ga bodo nadzorovali in »pootročili«. Potem je odkril, da mu je bilo neprijetno zaradi imena dr. Ricardo. V cerkvenem zboru v svojem rodnem mestu je poznal neprijetnega človeka z istim imenom. Ko se je spominjal tega človeka, se je Mark spomnil tudi na zbor. Tudi zborovodja je bil neprijeten. Mark je povedal dr. Nortonu, da si je ob teh neprijetnih spominih domišljal, kako mu ti ljudje v stripu kažejo čudne grimase in se hihitajo. Tako se je nenadoma pojasnil vzrok za Markovo preteklo vedenje. Ko se je kasneje Mark hihital brez vidnega vzroka, ga je dr. Norton vprašal, če ni on sam trenutno glavni osel v Markovem notranjem kinu. Mark se je nato pet minut glasno smejal. Ni mogel govoriti, vendar je samo pokimal in s tem dal vedeti, da je tako – dr. Norton je bil glavni osel.

Ena od stvari, ki je Marka motila, je bil prav proces, za katerega je dr. Norton menil, da je osrednjega pomena za terapijo – proces identifikacije. Mark je povedal, da se je tudi v svoji sobi pogosto zavedel, da oponaša dr. Nortona. Bilo mu je neprijetno, ker se mu je zdelo, da na ta način zlorablja dr. Nortona in da tudi dr. Norton zlorablja njega. Zloraba je zanj pomenila nadzorovanje, vdor v privatnost. Medtem ko je Mark sedel v svoji sobi in oponašal dr. Nortona, se je bal, da bo to dr. Norton napačno razumel.

»Kaj bi bilo napačno razumevanje?« je vprašal dr. Norton.

»Da bi si mislil, da te zaničujem ali se ti posmehujem,« je odvrnil Mark.

Dr. Norton je videl posmehovanje v marsičem, kar je počel Mark. Marku je to tudi povedal in na koncu sta bila oba bolj spoštljiva drug do drugega.

Ko je dr. Norton retrospektivno analiziral svoje delo, se mu je zdelo prvo obdobje v terapevtskem odnosu z Markom kot sentimentalni Disneyev film, čeprav je bilo prijetno in tudi koristno. Mark je bil južnjaški in dr. Norton irski gentleman. Odnos se je popravil, ko sta nehala zelo paziti na svoje vedenje. Takrat so postale možne interpretacije,

ki so povezovale preteklo in sedanje vedenje. Mark je na primer priznal, da mu je bilo neprijetno posmehovanje iz dr. Nortona, ker se je bal, da bo le ta reagiral podobno kot njegov oče. Bal se je, da bo dr. Norton izgubil potrpljenje na neustrezen in nepričakovan način. Zdaj sta lahko raziskovala trmo, ki je bila pod Markovo zmedenostjo. Odkrila sta povezavo z materino tehniko nasprotovanja očetu na njen pasiven način. Po eni strani je preko zmedenosti Mark lahko izrazil jezo, po drugi strani pa je z izražanjem zmedenosti lahko vedno računal na materino toplino, saj jo je tako vedenje privlačilo.

Kljub terapevtovemu zadovoljstvu nad napredkom je prišlo do nove krize tik pred Božičem v drugem letu zdravljenja. Spet se je pokazalo, da Mark igra s skritimi kartami. Ne da bi povedal terapevtu, je Mark na deželi kupil kos zemlje. To je razjezilo njegovega očeta, ki se je boril z recesijo. Oče je začel pritiskati na Marka, naj si najde delo. Denarja je res začelo zmanjkovati in oče je Marku povedal, da ne bo mogel več plačevati dnevne bolnice. Mark očetovim izjavam ni verjel, saj je oče to v preteklosti večkrat govoril, čeprav je imel še veliko denarja. Vendar je Mark vseeno začel iskati službo električnega inženirja ali kakšno podobno službo. Osebje je menilo, da cilja previsoko. Rekli so mu, naj začne z nečim bolj preprostim. Čeprav se je Mark delal navidezno sramežljivega in nemočnega, teh nasvetov ni poslušal in je naredil po svoje, tisto, kar je hotel. Zavzel je celo držo, da tisti, ki ga intervjuvajo za službo, niso tako usposobljeni kot on, kar seveda ni povečalo njegove možnosti za zaposlitev. Tako je nenehno iskal zaposlitev in je nikoli ni našel.

Vodja psihoterapevtske dejavnosti dr. Beasely se je spraševal, če pacientova neučinkovitost morda ni nezaveden poskus prekinitve terapevtskega odnosa. Po mnenju dr. Beaselya je bil eden od problemov, ki je onemogočal Marku, da bi prišel na višjo raven funkcioniranja, da v svoji terapiji ni pokazal vse globine svoje jeze. Tako je svojo jezo na destruktiven način premaknil v svoje iskanje zaposlitve. »Njegova jeza deluje pod krinko neučinkovitosti. Tu se mu ne da veliko pomagati,« je menil dr. Beasely. »Ko se soočiš z nekom, ki je neučinkovit, se ti lahko smili, čeprav bi ga kasneje brcnil ali ga zapustil.« Dr. Beasely je zato menil, da bi moral Mark izraziti še veliko svoje jeze na dr. Nortona, preden bi lahko v svojem življenju napredoval.

Namesto tega je Mark v svojem življenju postopoma postajal še bolj destruktiven. Nerazumno je trošil denar. Dolgo je ostajal v svoji sobi in se neustrezno prehranjeval. Ker pogosto ni hotel iti iz svoje sobe, je naročal hrano na dom. To je bilo tako drago, da sta starša zahtevala, naj s tem preneha. Ko se je pri Marku oglasila socialna delavka, da bi mu pomagala pri plačilu računov za hrano in mesečnih obrokov za enciklopedijo in parcelo, ki jo je kupil, ga je našla neodločnega in patetičnega. Svojih bančnih izpiskov ni hotel pokazati, češ da je to preveč »osebno«.

Markova starša sta bila vse bolj zaskrbljena. Nista videla nobenega napredka in še posebno ju je motilo, da Mark nima službe. V bolnico sta sporočila, da nimata več dovolj denarja, da bi plačevala Markovo dnevno bolnico in sta zahtevala odpust v status privatnega pacienta.

Ko je Mark v tretjem letu svojega staža v dnevni bolnici odšel domov na počitnice, sta direktor bolnice dr. Thorpe in dr. Norton razpravljala o tej zadevi,. Ko se je Mark vrnil v bolnico, se je nehal briti in česati. Dr. Norton je menil, da na ta način izziva ali pa kliče na pomoč: morda je s tem želel povedati, da želi ostati v bolnici, kljub temu da starši zahtevajo odpust. Mark se je zdel odločen v tem, da pokaže svojo nemoč in brezup. Dr. Norton in dr. Thorpe sta menila, da na ta način morda izraža negativna čustva, kar naj bi bilo po mnenju strokovnega tima bistvenega pomena za Markovo okrevanje. Svetovali so nadaljevanje zdravljenja v okviru dnevne bolnice.

Ko je dr. Norton znova odšel na počitnice, pa se Mark z obiska doma ni več vrnil.

Markova mati je dr. Nortonu pisala, da se Mark ne želi vrniti v Chestnut Lodge ali nadaljevati privatnega zdravljenja. Navedla je še, da spet dela v družinskem podjetju in da bo ostal doma.

Pet let kasneje je Mark telefoniral dr. Nortonu. Povedal je, da mu gre v redu. Z zadovoljstvom se je odzval na povabilo dr. Nortona, naj se oglasi, če bi imel kakršnekoli probleme, vendar k dr. Nortonu ni več prišel.

Minilo je petnajst let brez kakršnihkoli novic o Marku, dokler niso v okviru follow-up raziskave poklicali gospo Jones po telefonu. Bila je stara enainosemdeset let. Mark je bil z njo doma, prav tako pa tudi njegov zdaj čustveno bolni brat Jan. Gospa Jones je bila že enajst let vdova. Markovih pet sester in trije drugi bratje so bili poročeni in gospa Jones je imela trideset vnukov in enega pravnuka. Ker Mark ni izpolnil follow-up vprašalnika, ki so mu ga poslali iz Chestnut Lodgea, je to namesto njega storila mati. Povedala je, da je bil po zdravljenju v Chestnut Lodgeu še sedemkrat ali več sprejet v psihiatrične bolnice in da nikoli ni bil zaposlen, razen v domačem podjetju. Gospa Jones je odgovorila na vprašanja v zvezi s socialno aktivnostjo, simptomi in splošnim statusom. »Želela bi, da bi Mark lahko sam odgovarjal, vendar ni sposoben,« je napisala na koncu vprašalnika. »Potem ko je odšel iz Chestnut Lodgea , je veliko časa prebil v bolnicah. Vrne se domov, ne sledi navodilom zdravnikov in tako se mora vrniti na zdravljenje. V družini ga podpiramo, podpirajo ga tudi njegovi prijatelji v cerkvi in drugi. Ko je doma, večino časa preživi v družinskem podjetju, kjer delajo tudi njegovi trije bratje.«

Kasneje je gospa Jones pisala tudi socialni delavki, ki je bila odgovorna za Marka. »Marku je šlo kar dobro, potem ko je zapustil Chestnut Lodge,« je pisala. »Vozil je avto. Bratje so mu poskušali dati delo v družinskem podjetju, vendar ni bil sposoben delati. Po določenem času je potreboval psihiatrično zdravljenje, tako da je bil vedno znova sprejet v bolnico. Četrto avenijo ima za svoj dom in se vedno z veseljem vrača sem. Cerkev se zelo zanima zanj, vendar ne morejo nadomestiti psihiatrične pomoči, ki jo potrebuje.«

Renne Marshel, socialna delavka v Chestnut Lodgeu in izpraševalka v raziskavi, je telefonirala na dom. Prosila je, če bi lahko govorila z Markom. Mati je odgovorila, da bo videla, če bo hotel priti na telefon, vendar je socialno delavko opozorila, da »pogosto noče govoriti«. Ni ga mogla najti in nato se je spomnila, da je morda v kopalnici. Kasneje ga je spet poskušala poklicati na telefon in tokrat je prišel.

Mark je zanikal, da se je še kdaj zdravil v bolnici. Rekel je, da ni bil deležen nobene psihoterapevtske pomoči niti ni jemal nobenih zdravil. Povedal je, da se privatno ni več zdravil pri psihiatru iz Chestnut Lodgea. Povedal je, da zadnjih trideset let dela v družinskem podjetju štirideset ur na teden. »Tudi zdaj še delam tam,« je rekel. Priznal je, da je samo na pol zadovoljen s svojim delom. Svoj delovni učinek je ocenil kot dober. Povedal je, da ne jemlje alkohola ali zdravil in da ni imel težav z zakonom. Povedal je, da v zadnjem mesecu ni imel halucinacij, anksioznosti ali depresije, vendar je priznal, da je na splošno srečen samo majhen procent svojega časa. »Ne vem zakaj,« je rekel. Zdelo se mu je, da bi moral biti srečen in da ni razumel, zakaj ni. Zanikal je, da bi poskušal samomor.

»Ste še nadaljeval šolanje?« je vprašala gospodična Marshel.

»Ne,« je rekel Mark.

»Kam spadate glede na svoj socioekonomski razred?«

»V spodnji razred,« je rekel Mark.

»Kaj pa prijatelji? Kako pogosto se srečujete z njimi?«

»Da, imam nekaj prijateljev. Z njimi se ne srečujem prav pogosto. Sem in tja.«

»Imate kakšne bližnje prijatelje?«

»Da,« je rekel Mark. »William. Spoznala sva se v Chestnut Lodgeu. Z njim se lahko pogovarjam. Z njim se sem in tja pogovarjam.«

»Kako ste zadovoljni s svojimi odnosi s prijatelji?«

»Sem kar se da zadovoljen. Ne vem, kaj bi še lahko naredil. Sem zadovoljen okoli polovico časa.«

»Kako pa v zvezi z družino? Ali ste zadovoljen z njimi?«

»Z njimi sem kar se da zadovoljen. Okoli polovico časa.«

»Sodelujete v kakšnih socialnih aktivnosti?«

»V baptistični cerkvi.« Mark je povedal, da redno hodi v cerkev.

Pred koncem tega prvega follow-up telefonskega pogovora je gospodična Marshel še enkrat govorila z Markovo materjo. Povedala ji je, da imajo Marka vsi radi, da pa ima samo enega tesnega prijatelja, Williama, ki ga je spoznal v Chestnut Lodgeu. Mark občasno pokliče Williama in skupaj kam odideta. William je za Markovo petdesetletnico priredil zabavo.

Po koncu pogovora je Mark odšel od doma.

»Ne pozabi si obleči plašča,« je mati zavpila za njim.

Gospodična Marshel je poklicala še drugič in tokrat govorila samo z Markovo materjo.

»Mark je danes odšel v podjetje,« je rekla. »Kar peš je odšel danes zjutraj. Poln je energije, njegov brat pove, da se tam sprehaja in včasih pogleda v kakšno revijo. Tako gre nekaj časa, ampak potem se nekaj zgodi, na primer, da se začne vtikati v stroje in to je znak, da spet rabi psihiatrično pomoč.

Eden od zdravnikov je rekel, da mu ne bi smeli dovoliti, da hodi v družinsko podjetje, če tam res ne dela, vendar ga bratje ne morejo obravnavati na ta način. Morda verjame, da res dela. Gotovo bi rad delal, čeprav za to ni sposoben. Rad se sprehodi do tja. Danes zvečer bo prišel domov okoli pol šestih. Potem poje večerjo in gre spat.«

Gospa Jones je povedala, da je Mark v dobri fizični kondiciji. »Ne vem, zakaj je tako zdrav, kot je. Danes zjutraj je odšel od doma v dež brez dežnika.«

Povedala je, da bo Mark spet za tri ali štiri mesece dober, potem pa bo spet prišlo do poslabšanja. »Ko ni v bolnici, noče jemati zdravil. Čez nekaj časa potem spet zboli. Noče v podjetje in noče v cerkev. Hoče kuhati sam in noče sprejeti moje pomoči. Če mu rečem, naj izključi pečico, me ignorira, noče se pogovarjati in skriva časopis. Jemlje stvari iz hiše in jih postavlja pred vrata. Postane zares hiperaktiven in lahko odide peš v sosednje dvajset kilometrov oddaljeno mesto, kot se je to zgodilo zadnjič. Ljudje so kmalu ugotovili, da je nekaj narobe, tako da so nas poklicali in šli smo ponj. Vendar je bil odločen, da bo opravil svoj izlet in tako je naslednji dan spet odšel. Potem smo morali urediti pomoč zanj.«

Pomoč je bila v obliki kratke hospitalizacije. Običajno je Mark v času hospitalizacije jemal zdravila in kmalu se mu je stanje toliko izboljšalo, da so ga lahko odpustili.

»Noče hoditi na ambulantne kontrole,« je rekla njegova mati. »Včasih smo ga odpeljali v center za mentalno zdravje, kjer mu je zdravnik predpisal zdravila, vendar jih ni jemal.«

Zdravniki so gospe Jones povedali, da je dom upokojencev zanj edina alternativa, v kolikor v družini ne bi mogli več shajati z njim.

»Ugotovili smo, da tudi z veliko denarja takim ljudem ni mogoče pomagati,« je rekla gospa Jones. »Marku približno enako pomaga državna bolnica, kot če bi plačevali nekaj tisoč dolarjev na mesec za privatno ustanovo. Težava je v tem, da ga tam ne morejo obdržati. Pred okoli tremi leti se nam je vzbudilo nekaj več upanja. Mark se je začel

srečevati z mladim socialnim delavcem, ki je delal blizu naše hiše. Vendar je socialni delavec po nekaj mesecih odšel in od takrat se nam zdi, da Marku ne gre tako dobro. Socialni delavec je Marka peljal na izlete.«

Gospo Jones je skrbelo, ker je pri svojih enainosemdesetih letih vedela, da ne bo mogla biti Marku večno na razpolago. »Moja hčerka sodeluje s fondacijo za shizofrenijo,« je rekla. »Tudi družina trpi, veste. Fondacija za shizofrenijo povabi na srečanje predavatelje. Naša družina se zelo zanima za ta srečanja in za celotno področje duševnega zdravja.«